

Решетньова Ю.Ю. викладач кафедри «Філологія і переклад», аспірантка кафедри «Філософія і соціологія» Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В.Лазаряна

ТЕОРІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У КОНЦЕПТОСФЕРІ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Анотація. Епоха постмодерну як стадія руйнування форм декларує перехід з ери заздалегідь заданих референтних груп в еру «універсального порівняння», і в цій новій перспективі розуміння значення справедливості значно ускладнюється. Саме динаміка розвитку сучасного світу в умовах загроз ХХІ століття вимагає ретельного аналізу процесів здійснення принципів справедливості, оскільки «сталий розвиток» передбачає поліпшення якості життя всіх людей, що неможливо поза контексту поняття справедливості. Однак однією з найскладніших проблем в філософських дослідженнях, в цілому, і в гендерній теорії, зокрема, залишається проблема визначення таких категорій, як «чоловік» і «жінка», рівноправність, справедливість, соціальний і приватний досвід. Більшість дослідників сходяться на думці, що сукупність характеристик, що дозволяють виділити чоловіків і жінок в дві незалежні соціальні групи, не збігається з індивідуальним досвідом чоловіків і жінок, і тому мова йде про якусь штучність даних понять. При цьому сам концепт «справедливість» репрезентується складним і неоднозначним через множинність його складових, які абстрагують його як від нормативного змісту, так і кінцевих

ідеалів. Певні набори норм і правил, що застосовуються до різних груп людей, будуються, як правило, на основі бінарних опозицій, і гендерний поділ суспільства - один з найбільш яскравих прикладів. Як наслідок сьогодні формальний інститут гендерної рівноправності в Україні та відповідні нормативні документи жодним чином не узгоджуються з неформальними правилами поведінки всіх трьох гілок влади в Україні. Оскільки, як пише Джон Ролз, «справедливість - це перша чеснота соціальних інститутів», пріоритетність досліджень філософських і політичних текстів з акцентом на такій найважливішій категорії, як справедливість. Безсумнівно, «Теорія справедливості» Джона Ролза-один з найавторитетніших соціофілософських тез ХХ століття по політичній проблематиці справедливості. Джон Ролз на самому початку своєї роботи заявляє, що сім'я є частиною предмета розгляду соціальної справедливості, однак у всій «Теорії справедливості», по суті, немає вказівок на те, що ліберальне суспільство гендерно структуровано на всіх рівнях. «Теорія справедливості» Джона Ролза піддається критиці вченими-феміністами головним чином за те, що він не бачить необхідним в застосуванні ліберальних принципів справедливості по відношенню до приватної сфери і, отже, жінок, проте необхідно відзначити, що висновки Ролза містять в собі значний потенціал для розвитку феміністської теорії, що дозволяє реконцептуалізувати традиційні підходи до феномену справедливості як до концепту і відповідним практикам. Подальші дослідження в цьому напрямку припускають досить глибоке оновлення і філософської, і політичної теорії.

Ключові слова: постмодерн, концепт, культура, зміст, публічна сфера, ліберальне суспільство, універсальність.

ТЕОРИЯ СПРАВЕДЛИВОСТИ В КОНЦЕПТОСФЕРЕ ГЕНДЕРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ: УКРАИНСКИЕ РЕАЛИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Аннотация. Эпоха постмодерна как стадия разрушения форм декларирует переход из эры заранее заданных референтных групп в эру «универсального сравнения», и в этой новой перспективе понимание значения справедливости значительно усложняется. Именно динамика развития современного мира в условиях угроз XXI века требует тщательного анализа процессов осуществления принципов справедливости, поскольку «устойчивое развитие» предполагает улучшение качества жизни всех людей, что невозможно вне контекста понятия справедливости. Однако одной из самых сложных проблем в философских исследованиях, в целом, и в гендерной теории, в частности, остается проблема определения таких категорий, как «мужчина» и «женщина», равноправие, справедливость, социальный и частный опыт. Большинство исследователей сходятся во мнении, что совокупность характеристик, позволяющих выделить мужчин и женщин в две независимые социальные группы, не совпадает с индивидуальным опытом мужчин и женщин, и поэтому речь идет о какой-то искусственности данных понятий. При этом сам концепт «справедливость» представляется сложным и неоднозначным через множественность его составляющих, которые абстрагируют его как

от нормативного содержания, так и конечных идеалов. Определенные наборы норм и правил, применяемых к различным группам людей, строятся, как правило, на основе бинарных оппозиций, и гендерное разделение общества - один из наиболее ярких примеров. В результате сегодня формальный институт гендерного равноправия в Украине и соответствующие нормативные документы никоим образом не согласуются с неформальными правилами поведения всех трех ветвей власти в Украине. Поскольку, как пишет Джон Ролз, «справедливость - это первая добродетель социальных институтов», приоритетность исследований философских и политических текстов с акцентом на такой важнейшей категории, как справедливость. Несомненно, «Теория справедливости» Джона Ролза - один из самых авторитетных социофилософских тезисов XX века по политической проблематике справедливости. Джон Ролз в самом начале своей работы заявляет, что семья является частью предмета рассмотрения социальной справедливости, однако во всей «Теории справедливости», по сути, нет указаний на то, что либеральное общество гендерно структурировано на всех уровнях. «Теория справедливости» Джона Ролза подвергается критике учеными-феминистами главным образом за то, что он не видит необходимым в применении либеральных принципов справедливости по отношению к частной сферы и, следовательно, женщин, однако необходимо отметить, что выводы Ролза содержат в себе значительный потенциал для развития феминистской теории, позволяет реконцептуализировать традиционные подходы к

феномену справедливости как к концепту и соответствующим практикам. Дальнейшие исследования в этом направлении предполагают достаточно глубокое обновление и философской, и политической теории.

Ключевые слова: постмодерн, концепт, культура, содержание, публичная сфера, либеральное общество, универсальность.

THEORY OF JUSTICE IN THE SPHERE OF CONCEPTS OF GENDER RESEARCH: UKRAINIAN REALITIES AND MODERNITY

Annotation. The postmodern era, as the stage of form destruction announces moving from the stage of predetermined reference groups to the era of «universal comparison». According to this new perspective, the meaning of justice has become more complicated. It is the dynamics of modern world development under the threats of the 21st century that requires an accurate analysis of the justice principles, since «the sustainable development» implies that the quality of life is improving for all people, which is impossible outside the context of the principles of justice. At the same time, one of the most difficult problems in philosophical research in general, and in gender theory in particular, is the problem of defining such categories as man and woman, equality, justice, social and private experiences. Most researchers agree that the sum of descriptions that allows to separate men and women into two independent social groups, does not coincide with the individual experience of men and women, and therefore, the artificiality of these concepts is presumed. At the same time, the concept of "justice" itself is

complex and ambiguous due to the multiplicity of its components, which abstract this concept from both normative content and final ideals. The certain sets of norms and rules that are applied to different groups of people are constructed usually on the basis of the binary oppositions. The gender division of society is one of the most striking examples. As a result, today the formal institution of gender equality in Ukraine and the relevant normative documents are by no means consistent with the informal rules of conduct of all three power branches. As far as John Rawls writes, "justice is the first virtue of social institutions," it is necessary to examine the content of philosophical and political texts with an emphasis on one of the most important categories, the category of justice. Undoubtedly, John Rawls' «A Theory of Justice» is one of the most influential social and philosophical books of the twentieth century on the political issues of justice. John Rawls, at the very beginning of his work, states that the family is a part of the subject of his investigation of the social justice, however there are no indications in Rawls' book that the liberal society is gender structured on all its levels. The "justice theory" of John Rawls is criticized by feminist scientists mainly for the fact that he does not see it necessary to apply the liberal principles of justice to the private sphere and, consequently, to women, but it should be noted that Rawls' conclusions contain significant potential for Development of feminist theory, which allows us to reconceptualize traditional approaches to the phenomenon of justice and to the corresponding practices. Further studies in this direction suggest a fairly profound renewal of both philosophical and political theory.

Keywords: postmodern, concept, culture, sense, public sphere, liberal society, universality.

Постановка проблеми. Культура постмодерну, стадія «фрагментації» і «диференціації», дає безпрецедентну можливість своїм акторам, - вільним індивідам, знайти відповідну соціальну нішу і влаштуватися там, дотримуючись правил поведінки, які визначені як справедливі і належні. Однак «ера модернізації сучасності», зламавши старі філософські, соціальні, культурні, гендерні моделі, не запропонувала такі кодекси і правила, які актори могли б обрати в якості стійких орієнтирів і якими надалі з упевненістю могли б керуватися. Останнє означає, що тепер ми переходимо з ери заздалегідь заданих референтних груп в епоху «універсального порівняння» [1, с.13].

У цій новій перспективі розуміння значень влади і домінування, справедливості і рівності значно ускладнюється. Особливо важливим є оновлення як базових політичних понять, таких, як публічна сфера, справедливість і демократія, так і відповідних практик в проблемному полі гендеру. Дослідники гендеру підкреслюють: потреба у фундаментальних гуманітарних наукових розробках сьогодні як Ніколи актуальна для України. На жаль, як констатує І.М. Грабовська, паритетна демократія в Україні - це «революція згори», оскільки при загальних егалітарних настроях українське суспільство залишається виражено патріархальним із відповідним ставленням до жінок та чоловіків при суспільно-рольовому розподілі функцій [3, с.24].

Слід зазначити, що однією з найскладніших проблем в гендерних дослідженнях як і раніше залишається проблема визначення таких категорій, як «чоловік», «жінка», «справедливість», релевантних концептосфері філософії. Безперечно, всі великі філософи згодні з тим, що людська природа чоловіків і жінок різна, фемінінність і маскулінність не мають однакових значень в культурі і соціумі, але тут і виникає ключове питання: у чому саме полягає значення відмінностей між мужністю і жіночністю? Проблема ускладнюється тією важливою обставиною, що важко визначити, який «набір досвіду» є встановлючим для визначення модусу справедливості. При цьому необхідно зазначити, що актуальність проблематики, пов'язаної з концептом справедливості, обґрунтовується не тільки гендерними протиріччями, але і новою парадигмою суспільного розвитку яка склалася в кінці XX століття, виходить з пріоритету людського життя, принципово по-новому визначає співвідношення економічного зростання і людського розвитку. Життя цінне саме по собі зовсім не тому, що людина має здатність виробляти споживчі блага. Динаміка розвитку сучасного світу в умовах загроз XXI століття вимагає ретельного аналізу процесів глобалізації, оскільки «сталий розвиток» передбачає поліпшення якості життя всіх людей, що неможливо поза контекстом принципів справедливості. Подальші наукові розробки в цьому напрямку припускають досить глибоке оновлення філософської, соціальної та політичної теорії.

Аналіз досліджень і публікацій. Як відзначають вчені, пошук, фіксація та утримання сенсів для легітимації людського існування -

завдання філософської діяльності [4, с.7]. У свою чергу «сенса» з неминучістю вводить дослідника в проблемне поле концептів, оскільки ще Г. Фреге у своїй відомій праці «Сенс і денотат» вказав на те, що «... сенс можна розглядати сам по собі, тобто можна говорити про сенс узагалі, в той час як кажучи про уявлення, необхідно уточнювати, кому саме воно належить і до якого часу відноситься» [5, с.28].

Таким чином, концепт є сенс знаку, а не його зміст. Оскільки в тлумаченні терміну «концепт» до теперішнього часу сформувалося кілька підходів, необхідно відзначити, що міждисциплінарний характер гендерних досліджень обумовлює використання культурологічного та філософського підходів. Культурологічний підхід дозволяє розглядати концепт як «згусток культури» в свідомості людини, тим, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. З іншого боку, концепт - це те, за допомогою чого людина, звичайна людина, - сама входить в культуру, а в деяких сферах і впливає на неї [6, с.43].

Зі свого боку, філософ - «друг концепту»; філософія – «дисципліна, що складається з творчості концептів », - пишуть Ж.Делез і Ф. Гваттарі [7, с.9]. Філософи підкреслюють: не існує простих концептів, в концепті завжди є складові, концепт - це множинність, не буває концепту з однією лише складовою [7, с.21]. «Справедливість», як зазначають вчені, має три аспекти - міжособистісні судження, закони, що базуються на концепті провини, і процедурні особливості. Емфаза першого аспекту - це

права і обов'язки окремої людини, і ліберальний концепт справедливості ґрунтується саме на цьому «стовпі» [8].

У результаті концепт справедливості визначається таким чином, щоб охопити якості і властивості всіх видів справедливості. Як пише А.Келлер, він абстрагується не лише від всілякого нормативного змісту, але і від кінцевих ідеалів [9].

Бути народженим в певному суспільстві або в певній соціальній групі означає, що члени цього товариства або групи повинні знати деякі норми властиві даному суспільству або даній соціальній групі [10]. Як відомо, цей процес являє собою соціалізацію, в якій різні набори норм і правил застосовуються до різних груп людей, і тут найяскравішим прикладом є гендерний поділ суспільства. Дослідивши в рамках різних культур домінанти, які визначаються як соціальний ідеал, вчені стверджують, що історично ідеал мужності заснований на ідеї влади, при цьому віднесення фемінінності до категорії, яка має якість вторинності в патріархальних суспільствах, визначається відчуженням жінок від публічної сфери владних відносин [2].

Таким чином, головною проблемою сучасних суспільств є знаходження таких форм соціокультурних відносин, які дали б можливість знайти соціальну справедливість представникам різних статей і соціальних груп, навчитися жити, не пригнічуючи один одного. Виходячи з поставленого завдання багато дослідників пропонують варіант розвитку такого типу культури, в якому будуть вільно виявлятися особливості чоловічого і жіночого побуту, і

проект соціальної справедливості не буде оцінюватися в термінах бінарних опозицій.

Мета дослідження - розкрити специфіку гендерної рефлексії концепту справедливості в контексті українських реалій наших днів.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х років минулого століття Україна в силу відомих обставин опинилася в ситуації історичної невизначеності вибору шляху розвитку, коли звичний гендерний порядок потенційно міг бути оскаржений. На той час у власне політичній сфері його можна визначити як імітаційну політику рівноправності і приховану дискримінацію жінок. На початку 90-х років, приступивши до створення нових основ своєї держави, Україна проголошує ідеали демократії, матеріалізму і вільного ринку, що супроводжувалося в той момент поширенням дискурсу прав жінок, рівності статей і гендерної справедливості. Український політикум, зробивши свій вибір згідно логіки західного лібералізму, визначив гендерну рівність в якості обов'язкової умови успішного функціонування України як сучасної демократичної держави. Все вищевикладене є стан речей де-юре, а де-факто протягом останніх десяти років відбувається негласний, але явний поворот у державній політиці, спрямований на профанацію норм гендерної рівності або замовчувань існуючого порядку речей. І сьогодні формальні інститути гендерного рівноправ'я в Україні ніяк не узгоджуються з неформальними правилами поведінки всіх трьох гілок державної влади і, безумовно, діяльність багатьох ідеологів патріархальних підвалин

спрямована сьогодні на те, щоб зберегти той гендерний порядок, який будується на маргіналізації жінок - і прихованої, і явної. Як відомо, кожна культура має певний набір механізмів, що підтримують і відтворюють існуючий інституційний порядок. В результаті немає нічого дивного в тому, що проблема рівності / нерівності індивідів являє собою цілий спектр різних практик, детермінованих різними ідеологіями і теоретичними побудовами. В Оксфордському філософському словнику стаття «Рівність» починається так: «На сьогоднішній день – це найбільш суперечливий з усіх найбільших соціальних ідеалів. В абстрактному широкому розумінні воно означає, що люди, що знаходяться в однаковій ситуації, у морально релевантному сенсі повинні отримувати однакове ставлення; але все залежить від того, що ми будемо вважати релевантним і що означає релевантне відношення»[11, с.249].

Необхідно зауважити: вже Аристотель розділяє поняття «соціальна рівність» і «соціальна справедливість», доводячи, що вони не є тотожними, і тому не всяка рівність є благом, і не всяка соціальна нерівність - проявом соціальної несправедливості. З часів Аристотеля політичний простір розуміється через категорію вчинку. Але, як справедливо пише О. Поспєлова, чи може політичний Логос обійтися без Пафосу, без ідеалів, які задавали би орієнтири і надавали сили? Критична теорія, якщо вона натхненна ідеєю справедливості, має генетичні зв'язки зі сферою пафосу. Спонукальним мотивом до дії буде не розмірковування над «ідеєю справедливого», а обурення від зіткнення з несправедливістю,

почуття несправедливого [12, с.23]. Критично налаштований мислитель не може бути вільним від «духу справедливості», і цей момент є особливо значущим для фемінізму. Коріння гендерної нерівності заглиблюються у сферу, яка традиційно знаходиться в тіні громадянського суспільства, - в міжособистісні стосунки і інтимність. У той же час підкреслюється, що в гендерних дослідженнях представлений особливий ракурс демократії, пов'язаний зі свободою вираження групових інтересів, - як на національному, так і на міжнародному рівнях. Реалізація гендерного фактору в умовах глобалізації означає бачення нових, нетрадиційних, більш «м'яких» аспектів демократії, пов'язаних з громадськими інститутами та спільнотами. І хоча гендерна асиметрія в тій чи іншій мірі характерна для будь-якої країни світу, реалізація принципу гендерної рівності стала сьогодні неодмінним атрибутом державної політики всіх розвинених країн. Слід також зазначити, що усвідомлення прав людини як цінності давно вже стало елементом ціннісного базису не тільки західних країн, а й усієї світової спільноти.

Вчені підкреслюють: зміст прав людини в різних культурних контекстах може виявити власні інтерпретації і обертони, про які можна сперечатися і які можуть бути навіть переглянуті. Ядро цих уявлень, проте, універсальне і етично релевантне для всяких культур, оскільки обґрунтоване апріорно і остаточно. У цьому ядрі, безсумнівно, знаходиться і поняття справедливості. Теорії справедливості по своїй суті вирішують питання, чи можна ставитися до людей по-різному, і, якщо так, то як і чому. Зокрема,

яким чином вихідні умови повинні визначати результати? Однак відмінність між людьми за ознакою статі, те, що називається гендерною системою, дуже рідко піддається «аналізу на справедливість», хоча поділ людства на дві статі робить абсолютно очевидним предмет таких досліджень. «Теорія справедливості» Джона Ролза, опублікована в 1971р., має репутацію найважливішої роботи по політичній філософії нашого часу. Продовжуючи традицію теорії суспільного договору, Ролз, на думку коментаторів, пішов далі Канта і Руссо, довівши, що систематична політична і моральна філософія не загинула, як здавалося деяким. Джон Ролз починає свою першу главу твердженням: «Справедливість - це перша чеснота соціальних інститутів, як правда - розумової системи [13, с. 3].

Аналізуючи роботу Джона Ролза, відомий дослідник гендеру С.М. Оукін пише, що у всій «Теорії справедливості» майже немає вказівок на те, що сучасне ліберальне суспільство, до якого і слід застосовувати обговорювані принципи справедливості, гендерно структуровано на всіх рівнях і у всіх сферах. Згідно Оукін, основна причина такої ситуації в тому, що протягом практично всього процесу аргументації вважається само собою зрозумілим, що маються на увазі не всі члени суспільства, а лише глави сімей. Більш того, Ролз, як і більшість теоретиків недалекого минулого, вживає «родові» терміни чоловічого роду для позначення осіб обох статей. Слова «men» (чоловіки / люди), «mankind» (чоловіча половина людства / людство) перемежуються з такими гендерно нейтральними термінами, як «індивід» і «особистість». Подібний

сексизм, можливо, не мав би великого значення, якби Ролз свідомо не вважав себе прихильником традиції філософії яка відходить у минуле, в дискурсі якої завжди вживалися такі (нібито нейтральні) родові терміни чоловічого роду. Хороший приклад тому - Кант, пише Оукін [14, с.78-82].

Ролз звертається згідно загальності та універсальності кантової етики і порівнює принципи обраної ним позиції з регулятивними принципами кантіанського царства цілей. Однак Ролз не згадує при цьому, - продовжує Оукін, - що до категорії «вільних і рівних індивідів», про яку Кант веде мову в своїй етиці, жінки не включені. Подібним же чином в короткому огляді фрейдовського розуміння морального розвитку, звертаючись до теорії формування чоловічого супер-его, Ролз в основному використовує гендерно нейтральні терміни, не згадуючи при цьому, що Фрейд вважав моральний розвиток жінок збитковим на підставі того, що в розвитку жінок не завершено рішення Едіпового комплексу.

Таким чином, в міркуваннях Ролза відчувається сексизм, властивий тій традиції, до якої він себе зараховує. В результаті читач з феміністськими поглядами задає питання: «Чи відноситься ця теорія справедливості до жінок чи ні?».

Два принципа справедливості, які виводяться і відстоюються в першій частині - принцип рівної (базової) свободи і принцип відмінності в поєднанні з вимогою чесної рівності - повинні, очевидно, застосовуватися до базової структури суспільства. Вони повинні визначати права і обов'язки і регулювати розподіл соціальних і економічних благ. У другій частині Ролз докладно

розглядає застосування своїх принципів справедливості майже по всіх суспільним інститутам, які перелічені на початку книги. Він відстоює правовий захист свободи слова і совісті так само, як і демократичні конституційні інститути і процедури. В обговоренні справедливого розподілу прибутку він відводить важливе місце ринковій конкуренції, але проблема приватної або державної власності щодо засобів виробництва явно залишається відкритою, так як Ролз заявляє, що його принципи справедливості сумісні з певними варіантами і тієї, і іншої моделі.

Важливо відзначити, що протягом своїх міркувань Ролз так і не піднімає питання про те, чи справедлива моногамна сім'я у своїй традиційній або в будь-якій іншій формі. Так, говорячи про дітей, Ролз керується принципом патерналізму, переконливо показуючи справедливість їх тимчасової нерівності, але дружини в початковому положенні зовсім не представлені. Якщо сімейний устрій справедливий, - як це передбачається, - то він повинен бути справедливим трохи інакшим (не уточненим Ролзом) засобом, відмінним від інших інститутів, оскільки неможливо зрозуміти, як можуть бути почуті голоси інших (менш успішних і значущих) членів сім'ї.

Стверджуючи, що в теорії справедливості Ролза імпліцитно присутня можливість критики гендерно структурованих соціальних інститутів, С. Оукін показує, що засіб мислення і висновки Ролза містять в собі значний потенціал для розвитку феміністської теорії [15, с.270].

Оукін критикує Ролза головним чином за те, що він не бачить необхідності в застосуванні ліберальних принципів справедливості до приватної сфери і, отже, не продумує до кінця питання про те, що, погоджуючись з традиційним поділом праці між статями, він виключає жінок з участі в публічному житті суспільства.

Висновки. У постмодерністській перспективі переходу зі стадії «руйнування форм» в еру «універсального порівняння» розуміння значення справедливості значно ускладнюється. Сама динаміка трансформацій глобалізованого світу вимагає ретельного аналізу «сталого розвитку»; його погроз і викликів, що не є можливим поза контексту феномена справедливості. При цьому концепт «справедливість» розглядається як складний і непрозорий в силу множинності його складових. Останнє абстрагує його як від різноманітності формального змісту, так і кінцевих ідеалів: гендерний поділ суспільства - одне з найяскравіших прикладів цього. Як наслідок формальний інститут гендерної рівноправності в Україні та відповідні нормативні документи не узгоджуються з неформальними правилами поведінки українського політичного бомонду. Оскільки «справедливість - це перша чеснота соціальних інститутів (Джон Ролз), дослідження філософських і політичних текстів з акцентом на концепті справедливості набуває пріоритетного значення. При цьому «Теорія справедливості» Джона Ролза піддається критиці, головним чином, за те, що він відмовляється застосовувати ліберальний принцип справедливості по відношенню до приватної сфери і, отже, жінкам. Однак висновки Джона Ролза містять в собі значний потенціал для

розвитку феміністської теорії, що дозволяє реконцептуалізувати традиційні підходи до феномену справедливості, як і до концепту, і відповідним практикам. Подальші дослідження в цьому напрямку припускають досить серйозні оновлення і філософської, і політичної теорії.

Бібліографічні посилання.

1. Бауман З. Текучая современность. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
2. Власова Т.И. Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии. – К.: Генеза, 2007.- 296с.
3. Грабовська І.М. Перспективи гендерної антропології як складової гуманітарної освіти в Україні: філософсько-світоглядний аналіз//Постметодика. - № 7 (71), 2006.- С.19-26.
- 4.Красиков В.И. Концепт в функции философских основоположностей//Язык.Этнос. Картина мира. Сборник научных трудов. – Кемерово: «Графика», 2003. – С.7-16.
- 5.Фреге Г. Смысл и денотат//Межкультурная коммуникация. От системного подхода к синергетической парадигме.– М.: «Флинта», «Наука», 2008. –С.28-31.
6. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. – М.: Академический Проект, 2001.
7. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – М.: Академический Проект, 2009. – 261с.
8. Jen A. The Idea of Justice. – Allen Lane and Harward University Press, 2009 – 304p.
9. Heller A. Beyond Justice. – Oxford: Basil Blackwell, 1987. - 346p.

10. The Rule of Law: a Comparative Perspective. – Eds. Y.Wang, F. Yang. – City University of Hong Kong Press, 2013. – 376p.
11. The Oxford Companion to Philosophy. – Oxford University Press, 1995. - P.249.
12. Поспелова О.В. Политика, утопическое мышление и феминизм// Новые направления политической науки. – М.: РАПН, РОССПЭН, 2007. – С.13 – 25.
13. Rawls J. A Theory of Justice – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1996. – 560p.
14. Okin J. M. Women and the Making of Sentimental Family// Philosophy and Public Affairs. – 1982. - №11 (1). – P. 65-88.
15. Оукин С.М. Джон Ролз: Справедливость как честность – для кого?// Феминистская критика и революция истории политической философии. – М.: РОССПЭН, 2005. – С.249-273.

References

1. Bauman Z. Tekuchaja sovremennost'. – SPB.: Piter, 2008. – 240 s.
2. Vlasova T.I. Formirovanie gendernyh stereotipov v zapadnoevropejskoj filosofii. – K.: Geneza, 2007.- 296s.
3. Grabovs'ka I.M. Perspektivi gendernoï antropologii jak skladovoï humanitarnoï osviti v Ukraïni: filosofs'ko-svitogljadnij analiz//Postmetodika. - № 7 (71), 2006.- S.19-26.
- 4.Krasikov V.I. Koncept v funkcii filosofskih osnovopolozhnostej//Jazyk.Jetnos. Kartina mira. Sbornik nauchnyh trudov. – Kemerovo: «Grafika», 2003. – S.7-16.

5. Frege G. Smysl i denotat//Mezhkul'turnaja kommunikacija. Ot sistemnogo podhoda k sinergeticheskoj paradigme.– M.: «Flinta», «Nauka», 2008. –S.28-31.
6. Stepanov Ju.S. Konstanty: Slovar' russkoj kul'tury. – M.: Akademicheskij Proekt, 2001.
7. Delez Zh., Gvattari F. Chto takoe filosofija? – M.: Akademicheskij Proekt, 2009. – 261s.
8. Jen A. The Idea of Justice. – Allen Lane and Harward University Press, 2009 – 304p.
9. Heller A. Beyond Justice. – Oxford: Basil Blackwell, 1987. - 346p.
10. The Rule of Law: a Comparative Perspective. – Eds. Y.Wang, F. Yang. – City University of Hong Kong Press, 2013. – 376p.
11. The Oxford Companion to Philosophy. – Oxford University Press, 1995. - P.249.
12. Pospelova O.V. Politika, utopicheskoe myshlenie i feminizm// Novye napravlenija politicheskoj nauki. – M.: RAPN, ROSSPJeN, 2007. – C.13 – 25.
13. Rawls J. A Theory of Justice – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1996. – 560p.
14. Okin J. M. Women and the Making of Sentimental Family// Philosophy and Public Affairs. – 1982. - № 11 (1). – P. 65-88.
15. Oukin S.M. Dzhon Rolz: Spravedlivost' kak chestnost' – dlja kogo?// Feministskaja kritika i revoljucija istorii politicheskoj filosofii. – M.: ROSSPJeN, 2005. – C.249-273.